

JELENA BAČIĆ
ALIMPIĆ

Krojač

■ Laguna ■

Copyright © 2025, Jelena Bačić Alimpić
Copyright © ovog izdanja 2025, LAGUNA

Krojač

Sadržaj

Prolog	9
Deo prvi: Jakob	11
Deo drugi: Marta	49
Deo treći: Robert	93
Deo četvrti: Olgica	177
Deo peti: Božidar	207
Epilog.	241
Beleška autorke	247
<i>O autorki</i>	251

PROLOG

Kapci su mi otežali od nemirnog, isprekidanog sna. Retke trepavice, slepljene i izgužvane, bodu me u desno oko. Nervozno ga trljam, pa se okrenem na bok u nadi da ću uspjeti još malo da prevarim san. Ne ide to baš tako lako.

Prvo, već sam budan, a drugo, pale se neonska svetla. Čujem kotrljanje kolica na kojima su jutarnji lekovi za svakog od nas na ovom mestu koje zovu staračkim domom. Ja bih ga pre nazvao „predvorje“. Da li raja ili pakla, to već zavisi od pojedinca.

Mada, kada se otisnem tamo, preko reke, verovatno će mi biti svejedno.

Bolnička svetla čine da se osećam još manjom i smežuranijom nego što već jesam. Dani mi prolaze jednako, kao i noći, mada moram priznati da su noći lakše, jer je tada oko mene tama, nema tog razarajućeg svetla koje mi bode zenice i zvukova koji plešu po mojim trošnim

nervima. Iako noću jasnije čujem jauke, prigušene jecaje, noćne more drugih i kojekakve banalnosti od hrkanja do nevoljnog ispuštanja gasova, noć je ipak moj saveznik. Tako je bilo tokom čitavog mog života.

Noć je uvek bila svetlija od dana.

DEO PRVI

Jakob

I

Moj pradedu je među prvima osnovao krojačku radnju u Beogradu. Njegova majka je bila krojačica, vešta sa rukama, precizna, svojeglava. Mada su priče iz daleke prošlosti koje su doprle do mojih, tada mladih ušiju, i same verovatno prekrajane bezbroj puta... Elem, u našoj porodici se krojenje i šivenje prenosilo iz generacije na generaciju, ali su kasnije, listom svi bili muški krojači.

Osim žena koje su nas rodile, ženske čeljadi u poslu nije bilo. Slabo koju sam poznao, ako izuzmem stotine ženskih tela koje sam merio. Mogao sam, i nehoteći, hodajući ulicama svog grada, u dlaku da pogodim koji broj slučajne prolaznice nose, od kog materijala su im sašiveni kostimi ili kaputi, a bogami i da zamislim šta se ispod njih krije. Ti ženski kombinezoni u vreme kada sam ja počinjao da učim od oca kao šegrt za mene su predstavljali pravo ushićenje, više od ženskih tela koja su ih nosila. Dok sam im uzimao mere, uzbuđivao me je dodir satena ili svile, više nego žensko telo koje se ispod skrivalo.

Takmac mog oca, Voja Jovanović, takođe iz čuvene krojačke porodice, pored građanskih odela šio je i uniforme za vojni vrh. Čuo sam priče da je tu bilo svega: ucena, pretnji i kojekakvih uslovljavanja. U poređenju sa Vojom, koji ih je skupo naplaćivao, moji su retko šili muška odela i naplaćivali ih mnogo jeftinije od majstora Voje. Ipak, kasnije, kada sam već izučio zanat, morao sam da priznam da je u izradi muških odela Voja bio neprikosnoven. Verujem da su to znali i deda i tata, pa su se, nemajući kud, priklonili ženskom rodu.

Pre rata, mislim da je važno da to napomenem, kada sam počinjao da učim krojački zanat, Beograd je imao preko pet stotina krojača muških odela, kao London ili Beč. Zamislite samo! Sve gospodin do gospodina!

Moj mudri deda, već zreo za penziju i umiranje, što nužno ne znači i jedno i drugo ali se kod njega to nekako poklopilo, jednom prilikom je rekao mom ocu:

– Serafime, Voja je okupirao svu beogradsku gospodu, a ti gledaj da mu preotmeš gospođe, od iste te gospode. Metni na natpis naše radnje naslov „Za prefinjene dame“, i videćeš, lepiće se ko pčele na med.

Tako je i bilo. Žene ulickanih muževa su nahrupile u našu krojačku radnju, kao da se sa njima takmiče, a budući da smo bili vešti i spremni, one su bile zadovoljne, a mi čak i više od njih!

Voja Jovanović, trebalo bi i to da spomenem dok se ne ošamutim od ovih prokletih lekova, u Ulici kralja Petra otvorio je svoj prvi krojački salon. Od tada je postao sveprisutan u čaršijskim pričama iz mnogo razloga. Najvažnije je pomenuti da je Voja (kome sam se još u detinjstvu divio) sve ono što se pojavilo u Parizu, svetskoj modnoj

prestonici, odmah mogao isto da sašije svojim mušterijama. Kako, nemojte me pitati. Iz dedine priče znam da je i pre nego što se ta pariska moda pojavila u Beogradu, Voja već imao izrađene modele, skice i šnitove.

Isticao je i da na muškim odelima ne bi trebalo da se pojavljuje i naglašava struk, već da bi linije trebalo da budu diskretnije i elegantnije, tako da se muškarac u novom odelu oseća udobno, komotno i da lakše diše.

Priznajem, tu modnu filozofiju sam prisvojio i počeo da je primenjujem na ženama. Ako bi koja od gospođa, ili gospođica, imala izražen stomačić i ne baš vitak struk, imao sam to na umu, pa sam lukavo krojiu i šio tako da se ti sitni nedostaci ne primete.

Bilo je tu svakakvih žena, ali sam se uvek trudio da uz komplimente ukažem i na nedostatke i na tome sam insistirao bez presedana. Iako je Voja Jovanović osnovao „Akademiju krojenja“ skoro deceniju pre Drugog svet-skog rata, moja porodica se tu nije mešala niti uplitala ni u kom smislu, a posebno ne u političkom. Moj mudri otac Serafim je, na prve najave rata, budući da je bio Jevrejin, meni i mojoj majci jedne večeri rekao:

– Budite uvek budni i pratite šta se dešava. Ti, Jakobe, pa i ti, ženo moja, zapamtite moje reči. Mene će prvog odvesti kada rat počne i u Beogradu. Da zucnuli niste, zaklinjem vas! Ti, Jakobe, koga ovog trenutka prekrštavam u Vasilija, ne zatvaraj radnju ni po koju cenu, osim ako je Švabe ne zatvore. Marta, ti idi kod sestre na selo. Ćuti i budi strpljiva. Sve prođe, pa će i ovo zlo proći. Ako preživim, pronaći ću te. Ako pak bude drugačije, imaš sina, pa će te on pronaći kad se rat svrši. Dakle, Vasilije, šta nam je činiti u ovom trenutku? – upitao me je strogo otac.

– Sačuvati naše živote i dedovinu!

– Tako je, uzdanice moja. Dakle, sve smo se dogovorili. Davno smo, po dedinom nalogu, okačili tablu na kojoj piše da je naša krojačka radnja samo za dame i tako neka ostane.

– Sine... – nastavio je Serafim odlučno, pa se netom od emocija zagrcnuo, ali se brzo pribrao i rekao: – Vasilije, ti ćeš šiti i kreirati i za njihove žene. Većina će sigurno biti osione i bahate. Tražiće svastiku. To je onaj kukasti krst na nacističkim uniformama koji sam ti već pokazao. Pokušaj da ih ubediš kako je mnogo lepše ako je načiniš tako da samo podseća na to otrovno obeležje, ali podozrevam da će to biti teško.

Predlažem ti da pregledaš poslednja izdanja modnih žurnala iz Pariza, i da im šiješ bleštave, glamurozne haljine, jer sam čuo za njihove lude provode... Ali i damske kostime najnovijeg kroja. Ako insistiraju, svastike diskretno ušivaj. Moraš ići u korak sa vremenom, uvek i po svaku cenu, ma koliko teška vremena bila. Tako ćeš sačuvati majku, sebe, a možda i mene... Da li si me razumeo?

– Jesam, oče. Učiniću sve kako si rekao.

– Ti znaš da je majstor Voja veoma drag čovek, sklon šali i sa neverovatnim darom za slikanje. Ja se, sine moj, uvek klanjam boljem i većem, i tebe molim da činiš isto. Voja je ikona našeg grada. Sam Voja mi je pričao kako se raskalašno na svojim zabavama ponaša beogradska elita. Koliko puta sam čuo da je veliki pesnik Tin Ujević, boem kao i on, prespavao ispod stola u njegovoj krojačkoj radnji – blago se nasmejao, pa nastavio:

– U nekom izveštaju, možda podmetnutom, pisalo je da Ujević nije vodio pristojan život, da se često družio sa

beogradskim bonvivanima koji su imali dublji džep od njegovog, pili, kockali se, dangubili, lumpovali i jurili za ženama.

– Mužu moj... – pokušala je da se umeša moja majka, užasnuta očevim kazivanjem jer ga nikada pre nije čula da tako govori.

– Nemoj sad! Ispričao sam vam ono što sam od Voje čuo i zbog toga da naš sin zna da postoji drugačiji svet i drugačiji ljudi od naše zajednice u kojoj se neka pravila ipak moraju poštovati. Znaš da sam ti uvek bio veran, i ti meni jedina. Ja takvim bahanalijama nikada nisam prisustvovao. Od tebe tražim, a to nije puno u ovim smutnim vremenima, da nam paziš na sina, i na sebe. Nemoj se previše isticati, većinu vremena provodi u kući da te ne bi nekakav SS oficir ugledao, pa se navrzao, onda smo svi nagrabusili, a ponajviše ti. Ne daj im da mi te uzmu! Zato sam ti rekao da odeš kod sestre, jer ako te kakav zao pogled okrzne, kukala nam majka. Čuvaj nam sina u potaji, budi dostojanstvena i mudra. Što se našeg Jakoba, pardon, Vasilija tiče, nemam sumnje... snaći će se on... samo mi ti ostani živa i moja dok se ne vratim... I znam da će te Voja paziti – skrušeno je zaključio.

Marta se na te njegove reči trгла, ali je ostala nema i samo je odobravajuće klimnula glavom.

– Serafime, oči moje, zar si toliko siguran da će te odvesti, odvojiti od nas? – plačno je potom zapitala Marta.

– Siguran sam kao što sam siguran u današnji dan. Za mene svi znaju da sam Jevrej, Marta. A nacisti istrebljuju Jevreje. Zato se ti od ovog trenutka zoveš Mara, a naš sin Vasilije. Našao sam izvanrednog falsifikatora kome sam već predao vaše iskaznice, i dobro ga platio. Niko

vas neće dirati dokle god budete krojili i šili nacističkim gospođama... Mene pustite... Znam da ću se snaći. I vratiću se, obećavam.

Ta godina bila je teška, preteška. Svaki dan je bio nepredvidiv, kao i noći kada sam retko uspevao da ukradem malo sna. Sirene su non-stop zavijale, bahati nacisti se vozili u kolima i pijano urlali, a ja sam mislio na oca. Od dana kad su ga odveli, nisam znao gde je, ni da li je živ, ali sam se držao obećanja koje sam mu dao. Šio sam za nacističke gospođe, žene oficira, poručnika, pa čak i generala, ali i onim neudatim devojkama koje su bile u njihovom društvu.

Neke od njih su često pokušavale da flertuju sa mnom, naravno ne znajući da sam jevrejskog porekla, ali sam se pravio gluv i nem na te njihove ljubavne signale. Mislim da su me smatrale priglupim, što je meni sasvim odgovaralo.

Kada su bombe utihnule, a Nemci zauzeli naš grad, neposredno pre no što su oca odveli u logor, on se prvi put obratio Voji Jovanoviću za pomoć. Kao što sam već spomenuo, Voja je bio dobar čovek i na očevu molbu je odgovorio:

– Serafime, uvek si me poštovao, kao i ja tebe, jer smo obojica bili najbolji krojači koje je ovaj grad imao. Kažem imao, jer više ništa neće biti kao pre. Dobro znaš da imam veze svuda po gradu, da šijem odela moćnoj gospodi i naravno da ću ti molbu ispuniti jer je u pitanju tvoja porodica. Međutim, hteo bih nešto da ti ponudim... Imam podrum, i u njemu malu, skrivenu prostoriju, za koju niko sem mene ne zna. Daj da te tamo smestim, da te ne odvedu, jer ko zna šta će biti i da li ćeš se živ vratiti. Što se Marte i Jakoba tiče, ne brini. Mogu da ostanu kod mene sve dok se ovo

zlo ne svrši, kao Mara i Vasilije, moji rođaci iz Loznice, u kojoj sam rođen, a koji su mi baš bili u poseti kada nas je sve zadesila ova nesreća. Ne sumnjaj da će vrlo brzo tvoju radnju zatvoriti i zapečatiti. Sve se u ovoj čaršiji brzo sazna a zlih jezika ima na svakom ćošku. To što si sina i ženu tobože „prekrstio“ neće pomoći, Serafime. Tražiće ih, a ako ih nađu, odvešće i njih. Uostalom, i tvoja porodica je ugledna, svi vas poznaju, pa moramo biti izuzetno oprezni. Marta i Jakob moraju dobro da se kriju i da žive u mojoj kući u nekoj vrsti zatočeništva dok se ovo zlo ne svrši. Razmisli.

Majka i ja smo sedeli pognute glave, dok je otac, gladeći svoju uvek doteranu, a tada već pomalo zaraslu bradu, dugo razmišljao. Majka je nečujno plakala, a ja sam širom razrogačenih očiju čekao očevu odluku. Prošlo je neko vreme dok moj otac nije podigao pogled sa svog krila i tužnim, ali i odlučnim glasom odgovorio:

– Ne želim da te dovodim u opasnost. Tvoja ponuda je više nego velikodušna, ali ako se sazna da me kriješ, sve će vas pohapsiti, Vojo. Ne mogu te moliti za toliku žrtvu. I ne znam, čak i ako preživim, kako bih ti se za takvo dobročinstvo odužio.

– Ne moliš me, Serafime, ja sam ti to predložio. Žao mi je Jakoba i Marte, niko od vas nije ovo zaslužio. Odužice mi se tvoj sin tako što će mi biti šegrt i pomagati mi u poslu. Svi vi znate da živim sam, imam, to jest, imao sam kućnu pomoćnicu Jelu, koju sam, na prve vesti o mogućem bombardovanju i ratu koji stiže i kod nas otpustio sa pozamašnom otpremninom, te se ona vratila kod svojih u Srem. Tamo će biti sigurnija. Danas, pa i ubuduće, Bog zna koliko će trajati, sigurnije će biti na selu nego u gradu. Odužiceš mi se tako što će mi tvoja žena pomagati u

vođenju domaćinstva, a sin u radnji. Iako je mlad, čuo sam od raznih mušterija da je Jakob izuzetno nadaren, na oca.

– Vasilije... Istina, odmalena je krojio i šio... – prošaputao je moj otac.

– Da, oprosti, Vasilije – promrmljao je Vojislav.

Ja sam ćutao dok mi se obruč tuge stezao oko srca, ali nisam dao suzama da poteku. Krajičkom oka sam pogledavao čas oca, čas majku, i ni danas ne bih mogao da kažem kome je od nas bilo teže u tom trenutku.

Otac se promuklo nakašljao, pa je s mukom izgovorio:

– Neka te Bog nagradi za tvoju dobrotu, Vojo. Ne znam da li ću ja moći, ali On svakako hoće. Marta, šta ti misliš? – upitao je ženu.

Moja majka je samo nemoćno odmahнула glavom, a onda, pogledavši u svog muža, tiho rekla:

– Učiniću kako ti kažeš, Serafime. Nije važno šta ja mislim u ovom trenutku, već je najvažnije da sačuvamo živote, posebno život našeg sina.

Onda se okrenula ka Vojislavu i nastavila: – Gospodine Jovanoviću, hvala vam od srca na vašoj velikodušnoj ponudi, svesna sam da i vi rizikujete svoj život. Pomoći ću, koliko god mogu, iako verujem da je sad teško nabaviti namirnice.

Vojislav Jovanović je odmahnuo rukom na te njene reči i odvratio:

– O tome vi nemate šta brinuti. Imam ja svoje momke koji će nam nabaviti sve što je potrebno. Naravno, neće tu biti za ne znam kakve gozbe, ali nećemo biti gladni. Preživemo... Nadam se.

Na to je moj otac izgovorio samo jednu reč, vredniju i značajniju od svih:

– Šalom!